

17. A nagy földrajzi felfedezések, a korai kapitalizmus, spanyol és portugál gyarmatosítás

Bányai Boldizsár Péter 2025A

A nagy földrajzi felfedezések:

- Ny-Európából indulnak el. Ennek okai:
 - *népességnövekedés*
 - *tudomány fejlődése* (iránytű, térképek, caravella = jó manőverezőképeségű vitorlás)
 - *aranyéhség* (Európát a 15. századtól nemesfémhiány jellemzi)
 - az 01. Indiából érkező luxuscikkek egyre drágábbak az Oszmán Birodalom befolyása miatt
- 1486/87: Bartolomeo Diaz (portugál) elsőként eléri a Jóreménység fokát (Afrika legdélibb pontja)
- 1492: Kolumbusz Kristóf (italiai származású, spanyol korona alatt hajózik) felfedezi Amerikát, ám saját hite szerint Indiába jutott el
- 1498: Vasco da Gama (portugál) eléri Indiát Afrika megkerülésével
- 1519–1522: Magellán (portugál nemes spanyol szolgálatban) expedíciója megkerüli a Földet, bizonyítva annak gömb alakját (amit már az ókortól fogva tudtak)

Spanyol és portugál gyarmatosítás (16. század):

- *indián kultúrák elpusztítása*
 - inkák (Dél-Amerika nyugati részén), maják (mai Mexikó DK-i része), aztékok (mai Mexikó területén)
 - *technikájuk Európához képest fejletlen* (nem ismerik a vasat, sem a tűzfegyvereket)
 - az európai hódítók számára prédát jelentenek: rengeteg nemesfém, hatalmas földterületek
 - *konkvistádorok*: fegyveres hittérítők; a „kereszténység terjesztése” ürügy a kegyetlen bánásmódra; a 16. század a reformáció és az európai vallásháborúk kora (Spanyolország: az ellenreformáció a meghatározó) – *a katolicizmus Európában teret veszít, D-Amerikában viszont terjed*
- *indiánok száma 70 M-ról 10 M-ra csökken* ← európaiak által behurcolt betegségek, kegyetlen bánásmód később bizonyos területekre afrikai rabszolgákat hurcoltak be / európai telepések érkeztek
- tordesillas-i egyezmény (1494): VI. Sándor pápa felosztja Dél-Amerikát a spanyolok és portugálok között (Zöld-foki szigetektől 2000 km-re nyugatra húzódó vonaltól nyugatra spanyol, keletre portugál érdekszféra)
- gyarmatok kizsákmányolása:
 - a spanyol gyarmatosítók *elsődleges célja a nemesfémek megszerzése* rablás, bányák nyitása → hatalmas mennyiségű nemesfém áramlik Európába → *árforradalom / infláció*
 - új növények megismerése (kukorica, burgonya, paprika, paradicsom, dohány)
 - *ültetvények* létesítése, melyeken indiánok, illetve (főképp Észak-Amerikában) afrikai feketék dolgoztak
 - a 16. századtól Európa-központú világkereskedelem kialakulása
- következmények:
 - elsősorban *Európa atlanti részének kereskedelme fejlődik*, a mediterrán térség veszít jelentőségéből, a kontinentális munkamegosztás a Hanza-kereskedelem fellendüléséhez vezet
 - *a 16. században Spanyolország és Portugália jelentősen meggazdagodott Európához képest*, ám a nemesfém befektetés nélkül folyt át Spanyolországon (a 17. században már Franciaország a vezető nagyhatalom)
 - Közép-Kelet Európát *agrárkonjunktúra* = mezőgazdasági fellendülés jellemzi, a haszon a földbirtokos nemeseké, akik az eladható agrárfelesleget majorságuk területén termeltetik meg jobbágyaikkal → export a gazdag, tőkés Ny-Európába („kontinentális munkamegosztás”) → a közép-kelet-európai országokban a feudalizmus megmerevedik ← a nemesség befolyása megmarad → jobbágyok helyzete romlik, a majorság területe nő, egyre több robot
 - Nyugat-Európában kibontakozik a *tőkés gazdálkodás, kapitalizmus* (a termelési eszközök magántulajdonán és a piaci keresleten alapuló gazdasági rendszer, melyben a befolyás alapja a tőke)
 - *manufaktúrák* (ipari termeléssel foglalkozó üzem, melyben bér munkások dolgoznak, és a termelési folyamatok széttagolódnak; célja az olcsó tömegtermelés), *bankok* létrejötte